

ФЕНОМЕН МУЗИЧНОГО МОВЛЕННЯ: КОМПОЗИТОРСЬКИЙ-ВИКОНАВСЬКИЙ-МУЗИКОЗНАВЧИЙ ВИМІРИ

Наняк Н. Я.

*“Мені здається, музика космічна,
Найбільш космічна із усіх мистецтв...”
(Ліна Костенко)*

*“Найбільш таємничий різновид людської діяльності.
В ній міститься щось таке, що властиве людині і по
той бік людських можливостей”.
(Федеріко Фелліні)*

Музика починається там, де закінчується слово...

ВСТУП

Музика – це дивне, витончене мистецтво, невлочиме, як повітря, і таке необхідне, як повітря. Музика торкається душі, і резонує на мислення та емоції, кожна клітина людського тіла сприймає звукові вібрації та реагує на них. Вплив музики на провідники свідомості людини колосальний. Музика народжується на Небесах...і приходить до нас у вигляді нотних знаків у найрізноманітніших комбінаціях за посередництвом композиторів.

Музика як мистецтво стає глибокої давнини... ще у кам'яному віці люди виготовляли перші примітивні інструменти: різні калатала, труби з кісток та рогів тварин. Мабуть, тоді були складені перші пісні, котрі виконувалися одночасно з рухами тіла як сакральна складова ритуального дійства. Музика і міфологічний світогляд були тісно пов'язані між собою.

З розвитком цивілізації вдосконалюється і музичне мистецтво. В Стародавньому Єгипті музика теж супроводжує релігійні обряди, а вміння грати на арфі та лютні входило в обов'язки жерців. І в повсякденному житті знаті та нижчих верств суспільства музика займала значне місце.

Дивовижне звукове мистецтво отримало назву «музика» ще в Стародавній Греції, де музичне мистецтво переходить на новий рівень розвитку. Культура античності, або греко – римська цивілізація –

вершина розвитку культури в усій розмаїтості; і, саме античність стане фундаментом розвитку європейської культурної традиції. Музичне мистецтво Античної Греції можна вважати першим історичним етапом культури європейців, яка тісно пов'язана з Стародавнім Єгиптом, Сирією, Палестиною, Індією.

В Античній Греції існував культ музики: її досліджували, вивчали, про неї написано сотні праць видатних філософів та вчених. А Платон зазначав, що «...музика має бути приборкана і обмежена...»¹ – такий великий вплив вона має на людей. Але, нажаль, з того періоду залишилося дуже мало нотних взірців творів, за допомогою котрих неможливо створити картину музичного розвитку того величного часу.

Основна властивість музики античності – її синкретична єдність з іншими видами мистецтв: поезія, танець, театр. Також грецька музика мала тісний зв'язок з міфологічним світоглядом.

Падіння Священної Римської імперії в V ст. стає початком формування нової культури, яка триватиме до тисячу років – Середньовіччя, яка міцно опирається на релігійний світогляд та кардинально відрізняється від античних культурно – мистецьких пріоритетів. В давньогрецькому мистецтві сповідується любов і воля до життя, життєвий, земний драматизм, оспівування гармонійності та краси людини. В мистецтві раннього середньовіччя – заперечення всіх радостей та цінностей земного життя, акцент на ідеї спокутування гріхів після смерті, проповідь аскетизму. Античному культу людського тіла протиставлено тлінне фізичне тіло, в якому живе безсмертна душа. Саме в Середньовіччі формується поняття «композитор», творець музики.

Доба Ренесансу – це «друге дихання « ідеалів Античної Греції в нових історичних обставинах, митці намагаються багатство та розмаїття світу поєднати з ідеями краси, гармонії та досконалості. Як художнє явище, Ренесанс тривав близько двох століть (приблизно з 1400 до 1600 років) та задекларував себе як « ідейна, філософська, естетична та художня антитеза добі Середньовіччя.

Логічним продовженням культури Ренесансу стає епоха бароко... 150 років (приблизно з 1600 до 1750 року) Європа живе в нових стилістичних рамках: на відміну від гармонійності та злагодженості Ренесансу, бароко – це контрасти, сумніви та суперечності нового часу. Динамічний розвиток науки, зміна уявлень про навколишній світ роблять людину не центром світобудови, а лише маленькою її часткою. Загострюються питання честі, совісті, моралі, особистої відповідальності. В добі Ренесансу музика урочиста та безпристрасна, а

¹ Побережна Г.І., Щериця Т.В. Загальна теорія музики. Київ, 2004.10 с.

в бароко вона починає співчувати людині, в ній присутні драматизм, схвилюваність.

Естетика класицизму приносить в культуру Європи збалансованість між душевністю, щирістю та раціональною впорядкованістю, тобто злагоджену вертикаль «серце – розум». А романтична культура XIX ст. звертає нашу увагу до внутрішнього світу людини, запрошує до «мандрівки закутками людської душі», а також романтизм пробуджує національну свідомість.

А XX сторіччя іноді нагадує розкішний «букет стилів»: це і новітня музика модерну, і звернення до стилів минулих століть – така собі «неостилістика», як цікава і динамічна гілка творчості багатьох композиторів, це і експериментальна музика та багато інших «творчих винаходів», які мали і мають місце в сучасному музичному мистецтві.

І саме композиторський дух та талант, індивідуальна творчість та божественний вогонь творять історію людства в нотах, ім'я яких – музичне мистецтво.

1. Феномен музичного мовлення: композиторський вимір

Феномен – слово грецьке за походженням, а за значенням – «є, має місце, явище», тобто феномен – те, що реально існує, але воно незвичайне, унікальне, його важко збагнути, осягнути, тлумачити...

Композитор – слово латинське, за значенням – складати, створювати, компоновати в єдине ціле.

Осягнути і зрозуміти феномен композиторської творчості неможливо: звідки приходять музичні ідеї, думки, як втілюються в комбінації звуків, акордів, музичних ліній, як з-під пера композитора народжується фактура музичного твору?...

Однозначно, бути композитором це покликання та особлива форма служіння людини Богові. Адже музичне мистецтво – це спосіб спілкування з людськими душами через коди краси та гармонії, які закладені у творах... І саме в найвеличнішому соборі епохи Середньовіччя, в Соборі Паризької Богоматері, працювали два видатні композитори, котрі першими авторизували свої твори – Леонін і Перотін. Це було XII – XIII століття. Саме їхня творчість стала імпульсом до розвитку поліфонічної музики – багатоголосної музичної картини, яка є проєкцією багатовимірного, багатолікого та багатоголосого Всесвіту.

Хоча в добу Середньовіччя існувало поняття «музики»-композитора, виконавця, імпровізатора в одній особі. В період Ренесансу особливого поширення набули гуманістичні ідеали, основна мета яких – оспівування та прослава краси та творчості людини.

Внаслідок цього активно розвинулося світське мистецтво та з'явилося зацікавлення до особистих творчих напрацювань митців. Окреслилося і поняття «музичний твір» як окреме музичне творіння зі своїми характерними ознаками. А записування музичного твору дає можливість іншим музикантам його виконувати... таким чином відбувається розподіл обов'язків «музики» на композитора та виконавця.

Епоха бароко надзвичайно важливий етап в розвитку засобів виразовості музики: відбувається поляризація мажору та мінору, як двох антагоністичних ладів, з протилежними образно – емоційними сферами; з'являється розуміння гармонічно – ладових тяжінь. А також, бароко – це надзвичайної краси та глибокого змісту мелодичні лінії. Діатоніка церковних ладів збагачується хроматикою; композитори «закохані» в красу гострих, дисонуючих співзвуч, різних гармонічних затримань та нововведень. А в XVII сторіччі особливого змісту набуває поняття «музичної риторики» – тобто музика починає сприйматися як мова, з особливою семантикою, з численними виразовими елементами. В композиторсько – музичній практиці з'являються специфічні «музично – риторичні фігури», як носії конкретного змісту, зрозумілого для всіх слухачів. Саме послідовність риторичних фігур формувала логіку розвитку музичного твору.

Музика XVII сторіччя переживає глибоку внутрішню трансформацію: вона прагне бути емоційно змістовною та глибокою, та мати своє індивідуальне вираження. Тому, логічним є звернення до афектів та ідей наслідування в музиці.

Згідно теорії афектів музика є емоційною за змістом, а засоби музичної виразовості прямо пов'язані з цією ідеєю. В епоху бароко такий зв'язок сприймався прямолінійно, хоча, насправді, самі по собі виразові засоби надзвичайно гнучкі та мають широке поле можливостей та тісну взаємодію між собою.

А теорія імітації за джерело музики вважала наслідування звуків природи. В бароко вважалось, що музика наслідує звуки природи (живої та неживої), емоційні стани та пристрасті людської душі, інтонації мови. Бароко поступово формує коло самостійних образів, зовсім не пов'язаних з ужитковими моментами чи літературною першоосновою. Музика починає бути самостійною, а не прикладною.

А у XVIII сторіччі в Європі інтенсивно розгортається нова музична естетика – класицизм – час, коли формується сонатно – симфонічне мислення. Якщо у фугах чи танцювальних сюїтах домінував єдиний образ – тема, то класицизм контрастно співставляє різні теми, але внутрішньо єдині. Тобто зміст музичного твору розкривається

динамічно, через зіткнення протилежностей. Класицизм – це поєднання раціональності та душевної ширості. А нове музичне мислення прокує оновлення всіх засобів музичної виразовості. Кульмінаційною точкою динамічного розвитку класичного стилю є, звичайно, творчість композиторів ВКШ.

Спостерігаючи за розвитком композиторської майстерності протягом століть невинної еволюції, можна зробити аналогії з ростом людини: Середньовіччя- дитинство, Ренесанс – період усвідомлення себе, як особистості, бароко – пошук шляхів самореалізації, класицизм – зрілість та повна свобода, романтизм – усвідомлення себе як частини цілого, пробудження національної свідомості, музика ХХ–ХХІ сторіччя – переосмислення пройденого, творення нових реальностей...

Русійною силою еволюції художніх стилів були митці, філософи, просвітители, науковці. Вони – генератори ідей майбутнього. В художніх творах завжди маємо живий відгук на події того чи іншого часу, а також твір (чи, радше, творіння) – це завжди своєрідний «документ епохи», написаний мовою свого часу. Музична мова пройшла складний шлях розвитку в творчості композиторів, змінюючись та вдосконалюючись заради єдиної, справжньої мети – «промовляти до людей через інтонацію та спонукати їх до постійного зростання в позитивних якостях».

Отже, одиницею музичного мовлення є інтонація, складне та багате поняття, в якому захована сама сутність музики; вся музика – це мистецтво інтонувати, доносячи твір до слухача.

Інтонація, або з латинської *intono*, тобто «голосно промовляти», а рівнозначно «озвучувати мову». Завдяки інтонації можемо висловити свої почуття, відчуття, зреагувати на чинники зовнішнього світу, дати оцінку та сформулювати своє відношення до них. З цього кореня виростає і мовна, і музична інтонація. «Говори, аби я тебе бачив» – крилатий вислів Сократа, грецького філософа з Афіні.² А якщо перефразувати, адаптувавши до музики: інтонуй голосом чи на інструменті, щоб побачити красу музики та красу, неповторність людської душі.

Музична інтонація є носієм багатой та багаторівневої інформації. В стислій формі ми отримуємо вичерпну картину про образ, епоху, культуру, національність, духовне наповнення та багато інших речей.

² 25 цитат від Сократа, сповнених вічною мудрістю. SebWeo : веб-сайт. URL: <https://sebweo.com/25-tsitat-vid-sokrata-spovnenih-vichnoyu-mudristyu/> (дата звернення 22.11.2024).

До прикладу, увертюра до опери «Тарас Бульба» геніального Миколи Лисенка, а, власне, тема заклику до боротьби:

Музична картина розпочинається з активної, дієвої домінанти, котра стрімко «злітає» в тоніку фа мінору. Ми маємо квартовий стрибок між стійкими ступенями, підсилений ритмічно: затакт і подовжена двома крапками четввертна нота сильної долі. Це сердечний імпульс борця за свободу та заклик до єдності в боротьбі (використання інтервалу октави є символом соборності в даному моменті). Відповіддю на заклик є строгий тонічний тризвук, як мовчазна згода та рішучість однодумців. Далі заклик стає м'якшим завдяки ходу на терцію, а секунда в другому такті (сі – до) – звучить як прохання, сподівання, очікування відповіді, котра звучить в наступному, третьому такті. Це цілеспрямований, натхненний, октавний рух мелодії вгору. Низхідна зменшена квінта на першу долю четвертого такту – сингуляр напруженості та важкості боротьби, але рішучість наступної квати знімає напругу та приводить до тоніки... рішення прийняте.

Ця тема має колосальну енергію та силу переконання; вона промовляє до українців на генному рівні, піднімає інформаційні пласти про код нації-героя, вільної, незалежної, з глибоким духовним змістом та християнською моделлю суспільного ладу. М. Лисенко, аристократ за походженням, став націоналістом за внутрішньою суттю. Життя композитора було самовідданим служінням Україні через музику та композиторську творчість. Лисенкові твори – це «самобутне та самодостатнє обличчя України в європейській та світовій музичній спадщині». А його фольклорна спадщина є історією України в нотах... Музика М. Лисенка це наша пам'ять про самих себе, а, отже і наше «завтра». Це не просто «інтонації», це глибинне розуміння композитором сили музичної мови та грамотне використання їх у вірному напрямі – на прославу своєї держави та Бога. Як сказав Юліан Вассиян: «Шлях до Бога лежить через Батьківщину».³

Цікавою є історія з аранжуванням «Щедрика», автором якого є «світоч української музики» – Микола Леонтович. Більше 10 років

³ Бог і нація. Юліан Вассиян. Бандерівець: веб-сайт. URL: <http://old.banderivets.org.ua/index.php?page=pages/zmist8/zmist820> (дата звернення 23.11.2024).

тривала робота над хоровою партитурою, композитор шукав «найправдивіші інтонації», котрі змогли б збагатити досконалу у своїй простоті народну мелодію «Щедрика». Адже музична інтонація – це інформація, яку слід використовувати доцільно, надзвичайно точно і тонко, тобто максимально правдиво. Майстерне володіння поліфонічними техніками та глибоке знання і розуміння народного багатоголосся дозволило М. Леонтовичу бути композитором виняткового музично – інтелектуального рівня. Його чиста та правдива музика легко проникає в душу та свідомість слухача, та торкається духовних та національних струн, налаштовуючи їх на правильний лад. Тому, окупаційна більшовицька влада так боялася М. Леонтовича та його музики... композитора було вбито, а його музично-духовна спадщина заборонена.

Кирило Стеценко, як композитор має виняткове значення: він починав свій творчий шлях в період тотальної заборони та жорстоких переслідувань української мови: «...чиняться жахливі утиски малоросів. Драгоманову навіть в Австрії не дозволяють видавати газету малоросійською мовою. У Росії зовсім заборонено друкувати книги моєю рідною мовою. На канікулах з усім завзяттям візьмусь за неї.»⁴ – так писав Володимир Вернадський у своєму щоденнику.⁴ На цьому ґрунті зріє внутрішнє рішення К. Стеценка: самовіддана та діяльна любов до України, її неймовірно багаті культурної спадщини та скривдженого народу. Вболіваючи щирим серцем за батьківщину, о. Кирило Стеценко свідомо стає священником Української Помісної Церкви, яку очолив митрополит Василь Липківський. Особливо шанобливо він робить переклади старослов'янських церковних текстів на українську мову, а його духовні твори «дихають» українськими музичними традиціями церковної та народної музики. Творчий та композиторський геній о. Кирила Стеценка послужив відновленню української національної церковної традиції, в основі якої рідна мова та музика.

Михайло Вербицький, священник української греко-католицької церкви, творець пісні «Ще не вмерла Україна», котра стала державним музичним символом нашої держави. Творчість композитора має виняткове значення для української музики: він творець хорového стилю в Галичині, котрий підхопив та продовжив ідеї Дмитра Бортнянського, і, разом з тим, витворив свій індивідуальний, художній стиль. Як писав Станіслав Людкевич, «Вербицькому вдалося здійснити

⁴ Куземська Г.В. Сакральне слово отця Кирила Стеценка. "Наша Парафія": веб-сайт. URL: https://parafia.org.ua/biblioteka/istoriya-mova/sakralne-slovo-ottsa-kyryla-stetsenka/#identifier_1_8540 (дата звернення 15.11.2024).

тодішній народний ідеал, потрапити в чистий та широкий тон народної душі». ⁵ Мабуть, це є ключем до розуміння важливості музики М. Вербицького в націоналістичній оптиці. Можливо, тому саме його твір є нашою гордістю, втіленням наших змагань та нашим, українським кредо.

Отже, композитор, це не лише, покликання, професія, талант, даний Богом, який необхідно розвивати та весь час вдосконалювати. Це щось набагато більше:

- система цінностей, зафіксована в музичних звуках, інтонаціях;
- історична правда та зв'язок поколінь через музику;
- служіння Богові та народу, на культуру якого опирається композитор;
- композитор – «творець-естет», місія якого робити цей світ кращим;
- композитор – майстер музичного красномовства, гармонії, форми, логіки розвитку;

Бути композитором – надзвичайно відповідальна життєва роль, оскільки музика, як невід'ємна частка життя практично всіх людей, повинна бути найвищої якості... і феномен композиторської творчості – грамотна робота з людством за посередництвом музики.

2. Феномен музичного мовлення: виконавський вимір

Музичний твір, народжений композиторським генієм та його творчим сердечним вогнем, записаний нотними знаками, потребує такого ж талановитого виконавця, котрий через сердечну інтуїцію, мислення та рівні свідомості зуміє прочитати задум композитора прямо та «між рядків», та буде здатен відтворити його. Виконавець – майстер «музичної риторики», повинен вміти працювати зі слухачем, відчувати та розуміти потреби часу та суспільства, та сміливо шукати нові способи прочитання музичних творів...

Поетична та неймовірна українська піаністка Любка Колесса – яскравий взірць володіння виконавським технічним арсеналом заради розкриття найтонших граней музичного твору та майстерного «плетіння канви» музичного твору. Концертні виступи Любки Колесси ставали подіями в культурно – мистецькому світі. « Одне з найчудовіших явищ концертного залу – це майстриня за «Блютнером», Любка Колесса. Вона являє класичний ідеал, в якому гармонійно єднаються найцінніші риси: грація та краса зовнішності, душа та дух,

⁵ Пресслужба Секретаріату Синоду Єпископів УГКЦ. Михайло Вербицький-творець музики українського славня. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/myhaylo-verbytskyy-tvorets-muzyky-ukraynskogo-slavnya-14226/> (дата звернення 22.11.2024).

високе і шляхетне мистецтво, досконалість виразу і відтворення. Мистецтво Любки Колесси несе безконечну різноманітність тонів та відтінків: часом вона голубить клавіші ніжною жіночою рукою і нанизує звуки неначе перлини, а іншим разом закликає ті ж клавіші до такої сили, якої ніхто й не чекав би від артистки. Гра і розкуті рухи її рук; вигин лівої руки, коли досягнувши вершин пасажу, вона плавно повертається в глибини басів; або ж ті самі руки, коли вони коливаються в танцювальному ритмі – все це зачаровує і приковує вже самим своїм виглядом, щоб виявившись у звучанні, тоні, музиці, створити таку досконалість, перед якою відчуваєш хіба що здивоване зачудування « – так писали європейські критики про нашу славетну піаністку.⁶

Любка Колесса – майстриня світової слави завжди пам'ятала про своє походження та підкреслювала своє українське коріння. Як найвідомішу піаністку ХХ сторіччя, її запросили до презентації телебачення в Англії. Одягнувшись в український національний стрій, Любка Колесса виконувала в етері твори Нестора Нижанківського та Василя Барвінського. Отже, англійські лорди та еліта знайомилися з телебаченням за участю української музики та української піаністки.

Любка Колесса своєю майстерною та поетичною манерою гри створила гідний образ української культури у світі.

Ще один феномен української професійної музичної культури – оперний співак Василь Сліпак, «Василько – дударик», як його любили називати в дитинстві. Володар унікального голосу: його діапазон сягав від контратенора до баритону. Співацька кар'єра Василя розпочалася в хоровій капелі «Дударик» та сягнула до соліста Паризької опери. Унікальним і показовим є той факт, що перемогу на міжнародному конкурсі у французькому місті Клермон – Феррана Василь Сліпак здобув, виконавши виключно українські пісні. Він став бажаним солістом багатьох знаних європейській сцен, а в насиченому музичному житті артиста завжди було місце для України: виконання української академічної музики – це була особлива місія для Василя Сліпака.

Понад усе він прагнув поширювати нашу музику та забезпечити їй гідне пошанування та «почесне місце» в світовій музичній спадщині. Як відома людина та українець – націоналіст, він з запалом відгукнувся на події Революції Гідності, очолив волонтерський рух, був організатором багатьох мітингів в Парижі. А в травні 2015 року Василь Сліпак вперше їде на фронт добровольцем: «як чоловік, могу бути на

⁶ ЛЮБКА КОЛЕССА, українська піаністка: Статті та матеріали/Ред.-упор.: Н.Кашкамадова, В.Бобицька. Львів, 2011. 315 с.

війні, а як артист- можу робити максимальну промоцію України в Парижі»⁷. Вихований в українському дусі, вірний до кінця ідеї служіння батьківщині, Василь Сліпак своїм життям утвердив образ «справжнього митця-патріота, діяльність якого спрямована до найвищої мети – служіння ближньому через різні грані – музика, благодійність (волонтерство), подвиг...

Василь Сліпак, «Міф» – реальний, справжній музикант – герой нашого часу.

Особливої уваги вартує українка, оперна виконавиця, геніальна Соломія Крушельницька, яка стала взірцем «вокальної культури та акторської гри». Вроджений талант та вокальна «школа» дозволяли Соломії Крушельницькій створювати правдиві, витончені та поетичні сценічні образи. Залишивши оперну сцену, п. Соломія в своїх концертах завжди виконує українські народні пісні та твори українських композиторів. Її феноменальний музичний талант стає «голосом України в Європі та світі». Соломія Крушельницька завжди позиціювала себе як українка та підтримувала тісні взаємини з рідною землею, її культурною традицією.

Фантастичний і натхненний митець, легенда балетного жанру – Сергій Лифар. Естет та аристократ духу, він переїхав до Європи, щоб вільно дихати, розвивати свій талант та бути щасливим... втік від більшовицької «чуми», котра окупувала його улюблений Київ, від обшуків та загрози бути розстріляним. Як Ікар, Сергій Лифар хотів літати...Маючи колосальний успіх в паризькій Гранд Опера, він мріє повернутися додому, до Києва та потішити батьківщину своїми здобутками. Та людиноненависницька, окупаційна влада не пробачала йому ні успіху та слави, ні українського, козацького походження, ні його втечі за кордон.

Танцівник світової слави, великий реформатор балетного жанру, Сергій Лифар помер на чужині, а на постаменті, на його прохання є скромний надпис: «Serg Lifar de Kiev» (Серж Лифар з Києва)...⁸ "Навіть прекрасний блискучий Париж не зміг примусити мене, киянина, забути мій широкий, величавий Дніпро"(цитата Сергія Лифаря).⁹

⁷ Що треба знати про Героя України, оперного співака Василя Сліпака. Жіночий онлайн-журнал Vogue UA. URL: <https://vogue.ua/article/culture/muzyka/shcho-treba-znati-pro-geroia-ukrajini-opernogo-spivaka-vasilya-slipaka-49079.html> (дата звернення 23.11.2024).

Diaspora.ua.: сайт facebook.com. URL: <https://www.facebook.com/516524395520175/posts/847154272457184/> (дата звернення 23.11.2024).

⁹ Лодигіна А. Український Ікар. Як Сергій Лифар реформував французький театр... Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/ukrajinskiy-ikar-yak-sergiy-lifar-reformuvav-francuzkiy-teatr-ta-mriyav-povernutis-na-batk> (дата звернення 17.11.2024).

А ще, хочеться згадати про видатного оперного співака українського походження Павла Гуньку. Він народився у Великій Британії; батько – українець, мати – англійка. Феноменальний голос та універсальність стильової виконавської палітри співака дала йому можливість сторити близько 80 оперних ролей та здобути світове визнання. Цей поважний перелік доповнюють сотні концертів камерної музики.

Саме в камерному жанрі Павло Гунька вирішив прислужитися Україні та її культурі. Батько, Василь Гунька, в дитинстві подарував синові збірку солоспівів Кирила Стеценка, котрі глибоко торкнулися душі Павла: українські гени зреагували на живописну та витончену лірику вокальних камерних творів Кирила Стеценка. Закоханий в цю музику, Павло Гунька вирішує популяризувати українську камерну музику насамперед серед іноземної аудиторії. «Відомо про близько 1400 українських мистецьких пісень класичних українських композиторів, з них ми знайшли 1161. Німці мають близько 4000. І вони їх шанують, бо це є перший фундамент німецької класичної музики – те, з чого розвиваються їхні симфонії, балети і опери. ... У одного Лисенка 126 пісень ... це 6 год музики.»- Павло Гунька.¹⁰ Для точного розуміння слова «солоспів», разом з канадським музикознавцем Василем Сидоренком знаходять цікавий синонім – мистецька пісня. Таким чином, народжується унікальний проєкт «Українська мистецька пісня» з повним зібранням вокальних «перлин» Кирила Стеценка; чудовий звук, високо художній рівень виконання, чудовий дизайн обкладинки. І, справді, з вищого благословення, Павло Гунька з особливим натхненням записує усі мистецькі пісні нашого славетного Миколи Лисенка (антологія камерно – вокальних творів М. Лисенка охопила аж 6 дисків). Цікавим є факт залучення до запису музикантів різних країн з метою пізнання ними української музики та її поширення у світі. А далі – каскад ідей: записи пісень Якова Степового, Дениса Січинського, Станіслава Людкевича, Остапа та Нестора Нижанківських, Василя Барвінського, Стефанії Туркевич – Лукіянович, Ярослава Лопатинського, Мирослава Волинського. Відмінна якість цифрового запису, анотації та переклади різними мовами – і наша музика отримала «ключі» до серця європейського слухача.

А ще, літні школи, університети та майстер класи, де шліфуються голоси з використанням українського академічного репертуару. Зі слів самого Павла Гуньки: «З ініціативи Львівської національної опери, а особисто генерального директора та художнього керівника Василя

¹⁰ Гунька Павло Васильович. Вікіпедія: веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 12.11.2024).

Вовкуна, я запрошений вести тижневий курс на якому разом з молодими співаками з усієї Галичини, концертмейстерами опери та заступником керівника Ukrainian Art Song Project в Україні Романом Дзундзою ми досліджуватимемо суть мистецької пісні у пошуках «шести елементів», необхідних для переконливої інтерпретації. Із цих шести елементів «голос, ноти і текст» незмінно присутні у виконанні, значно рідше з'являються «серце, тіло і душа». Останні три елементи мають вирішальне значення для кожного твору, без них пісня залишається приємною мелодією, яка співається гарним голосом. Упродовж тижня ми докладемо зусиль, щоби відкрити можливості власне такого типу виконання камерної вокальної музики, і на заключному концерті зарепрезентуємо нову програму з метою захопити слухача, залучаючи його в світ кожної драми».¹¹ Мабуть, в цих словах глибоко прописана сама суть художньої інтерпретації та сам феномен виконавського мистецтва.

Грандіозна робота, проведена Павлом Гунькою з метою повернення до України творчого доробку україно – англійської композиторки Стефанії Туркевич – Лукіянович.

Направду, Павло Гунька масштабний оперний співак та промоутер української музики, людина ідейна та діяльна.

Ще одним феноменом нашої виконавської традиції є постать Олександра Кошиця, його хорової капели та Симона Петлюри.

Нашадак священичого роду, Олександр Кошиць – блискучий диригент та хормейстер, етнограф, письменник – мемуарист, очільник музичного відділу Генерального секретаріату освіти доби УНР. Свідомий митець, як і Микола Лисенко, справою свого життя вважав служіння Україні через музику, через хорове мистецтво, в якому був неперевершеним майстром. Олександр Кошиць тонко відчував та розумів суть української культури, традицій, знав їх достеменно, позаяк сам був збирачем фольклору. В роботі був вимогливим до якості виконання хорових творів, до правдивого інтерпретування змісту. Тому, саме на його плечі Симон Петлюра, далекоглядний політик та державний діяч, публіцист, літературний та театральний критик, людина, яка розуміла цінність та силу мистецтва, тодішній Головний отаман військ УНР, кладе відповідальну місію: організувати хорову капелу для подорожі Європою та Америкою для донесення історичної правди: Україна – окрема, самостійна держава, має власну тисячолітню історію та самобутню, глибоко духовну культуру.

¹¹ Назар-Шевчук Л.Й. Павло Гунька-посол української музики у світі. МУЗИКА. Український інтернет-журнал. URL: <https://mus.art.co.ua/pavlo-hun-ka-posol-ukrains-koi-muzyku-u-sviti/> (дата звернення 19.11.2024).

Свідченням цієї правди були хорові твори українських композиторів, обробки українських народних пісень, а особливо «Щедрик» Миколи Леонтовича. «Я раював від думки, що на мою долю випала честь показати всьому світові душу нашого народу – таку ніжну, таку могутню, таку елементарну, а разом і загадкову, як сама природа» – цитата диригента капели О. Кошиця.¹² Справа капели мала шалений успіх, а «правда України» крок за кроком завойовувала європейські простори та багатьох почитателів російської культури перетворила в ширих українофілів. Концертне турне капели було тріумфальним. Про Україну та її високу культуру говорили критики, митці, музиканти, очільники держав та високопосадовці. Це був успіх і культурний, і політичний.

Отже, в чому феномен виконавства?... Виконавець - це:

- «місток» між композитором та слухачем;
- тонкий провідник музичної інформації,
- людина яка «озвучує» нотний текст, вдихає в нього життя...
- художник, котрий через свій талант, інтелект, світогляд, життєві кредо створює музичні миті краси, гармонії, якогось вищого змісту, для якого відсутні вербальні форми;
- виконавець – це воїн, бо «культура, мистецтво – це зброя».

Як свідчить історичний досвід поколінь, мистецтво це не лише краса, насолода, творення прекрасного. Мистецтво – це обличчя держави, її сила та позиція в світі. Мистецтво – це потужна зброя, яку слід використовувати особливо майстерно. І це засвідчили капеляни під орудою Кошиця. А наші геніальні Василь Сліпак, Соломія Крушельницька, Павло Гунька та багато інших митців своїм життя та творчістю довели, що мистецтво – це особливий стан душі, свідомості, це діяльність подвижника у служінні своєму народові, своїй державі. Музикант, виконавець – це апостол, який живе для музики та через музику здійснює свій нелегкий, щоденний подвиг – правдиво, художньо, щиро, досконало розкрити внутрішнє наповнення твору, донести його до аудиторії, дбати про національні інтереси та культурне обличчя нації, бути «вогнем», що запалює та надихає. Наші митці – генії залишили нам високі стандарти виконавства, інтерпретації та громадянської позиції. Гідно їх шанувати та наслідувати (на своєму полі діяльності) – справа честі нашого життя.

¹² Пересулько Т. Культурна дипломатія Симона Петлюри: тріумф української пісні в Європі. LB.ua. URL: https://lb.ua/culture/2016/08/11/342333_kulturna_diplomatiya_simona.html (дата звернення 19.11.2024).

3. Феномен музичного мовлення: музикознавчий вимір

Як будь – яке явище в нашому світі, музика теж потребує осмислення, наукового підходу та аналізу, певної систематизації.

Музикознавство або музикологія – цікава та вельми неординарна наукова галузь, адже змістом її є вивчення одного з найбільш таємничих та складних видів мистецтва – музики. Музикологія – цікаве поєднання: мистецтво муз та логос.

Як наука, музикологія формувалася в різних історичних періодах. Достеменно не встановлено час виникнення «науки про музику». Проте вважається, що первісні погляди на музику та спроби пояснити музику, її природу, її вплив на людину та навколишній світ з'явилися ще у древніх культурах Месопотамії (Ассирія, Вавилонія), Єгипет, Китай. А в Біблії чітко окреслено езотеричне значення музики: «прославляйте Бога на струнах, на гучних цимбалах, танком і на бубні».

В Античній Греції логос (слово, наука, судження, зміст) – найбільш вживане філософське поняття для тлумачення світових закономірностей, розумної основи буття. Також Логос – це друга особа Пресвятої Трійці, Бог – Син як об'єднуюча сила між Богом та людиною; також Логос – це система знань та інформації про світ (видимий і невидимий), яка розгортається в просторі і часі як хвилева функція, вібрація, яка потребує вербальної форми тлумачення, пояснення. Так само і музика – звуково – інформаційна хвиля різного рівня складності, зафіксована композитором на папері, озвучена виконавцем. А завдання музикології – словесне трактування та вивчення цього явища з різних сторін.

Музикознавство має давнє, глибоке коріння та хороші тисячолітні традиції. Адже перші спроби пояснити музику належать грецькому математику та містику Піфагору, а це орієнтовно 530 рік до нашої ери. Вчений намагався зробити це через математику, а також пов'язати рух планет з музичними інтервалами. А у 389 році Блаженний Августин у своєму трактаті «De musica» вперше математично обґрунтував поетичний та музичний ритм, а також вивів метричні пропорції, які стали в VII сторіччі першосовною ритмування григоріанського хоралу та системи запису нот.

У 507 році Боєцій, представник раннього Середньовіччя, математик, теоретик музики, християнський теолог та філософ у своїй праці «Про музику» розмежував її на три категорії:

- музика світова (mundana);
- музика людська (humana);
- музика практична (instrumentalis).

Саме Боецію належить трактування особи музиканта як мудреця та жерця гармонії. Йому ж належить ідея буквенної нотації.

Подальші пошуки вчених – музикантів в напрямку точної фіксації висоти звуків та точного запису висоти мелодичної лінії успішно завершуються в творчості Гвідо д'Ареццо, а саме в його трактаті «Мікрології» (орієнтовно 1026 – 1030 роки).

А між 1150 роками вже маємо імена перших композиторів, а серед них і першого композитора – жінку: Гільдегарда Бінгенська.

Зростання економічного добробуту та культурного значення міст, створення університетів, в яких музика є однією з обов'язкових дисциплін, сприяють зростанню ролі музики саме як виду мистецтва.

Розвиток музики невпинно йде вперед, ускладнюється, збагачується та провокує нові теоретичні праці чи, радше трактати, в яких вчені – музиканти намагаються пояснити закони музики, музичного розвитку, а особливою є увага до ритму та ритмічної злагодженості поліфонічних голосів. Знаковими працями цього періоду є трактат «De mensurabili musica» Йогана де Гарландія, «Ars nova» Філіпа де Вітрі – революція в метричній свідомості, або вихід з «тісних» рамок тридольного метру та впровадження такту.

З розвитком інструментальної музики та появою опери, ораторії, кантати та сольної пісні утверджується гомофонне мислення та суттєво зростає роль мажоро – мінору, музика наближується до розуміння тональної гармонії. Довершенням цього періоду розвитку є темперація строю (поділ октави на 12 рівномірних тонів), впроваджена німецьким теоретиком Андреасом Веркмайстром та прописана в його працях «Musicalische Temperatur» та «Harmonologia musica». А французький теоретик та композитор Жан – Філіп Рамо першим представив теорію музики як синтез науки, філософії та цілісної картини будови світу.

Класицизм іде далі: ця естетика прирівнює музичне мистецтво до соціально- філософської ідеї, а навіть , надає їй політичної ваги. Класики бачили в музиці активний чинник формування суспільних ідеалів, через музику утверджувалася віра в могутню силу знання, яке забезпечує суспільний, культурний та економічний прогрес. Вибір зроблено на користь раціоналізму, точного розрахунку. А такі якості, як мудрість, релігійність відійшли на «другий план». Змінюється і внутрішнє наповнення музичних творів. Від них вимагається краса, логічність та істинність змісту, довершеність та композиційна стрункість, строге дотримання пропорцій та чіткий жанровий поділ. А ще, з'являються перші спроби прослідкувати історію музики «Storia della musica». Отже, історія музикознавства якнайтісніше пов'язана з розвитком музики як мистецтва, як потреба людства розуміти, що таке

музика, спроба пізнати таємну природу музики та поєднати її з своїм життям.

А як в Україні розвивалася музикологія?

Наше музикознавство бере початок з Ірмологіону, де вперше зафіксовані писемні свідчення монодійного церковного співу. Церковний спів в українській культурі стає «колискою» музичного аналізу. Ірмологіон – це «українська музична енциклопедія», яка була джерелом професійного церковного співу, та початками осмисленого, аналітичного підходу до музики. А кульмінаційний момент розвитку теоретичної думки XVI – XVIII сторіч – праця геніального українського композитора та теоретика, педагога – реформатора Миколи Дилецького. Мова йде про «Граматику мусикійського співу», в якій автор обґрунтував перехід музичного мислення до тональної системи, а тексти книжки рясніли новими музичними термінами. Написана з педагогічною метою, «Граматику мусикійського співу» далеко вийшла за ці межі та є свідченням зародження в Україні музикознавства, як наукового підходу до вивчення музики, як культурного феномену України. На основі цієї книги пишуть свої теоретичні праці Максим Березовський та інші видатні діячі того часу.

Відгукуючись на вимоги часу, а саме романтизму, котрий закликає до націоналізму в мистецтві, українські митці зосереджуються на фундаментальному пізнанні фольклору. Взірцем «глибинного занурення» в пісенну спадщину української народної пісні є, звичайно, Микола Лисенко. Він не лише збирав фольклор, він його аналізував, систематизував за жанровими ознаками, а до обробки підходив доволі акуратно: недоторканими залишалися мелодія та текст, а решту голосів фактури розкривали красу та глибину автентично створеної пісні. Фактично, Микола Лисенко закладає основи наукової фольклористики в українському музикознавстві, і його лінію продовжать його геніальні учні та послідовники.

А у XX сторіччі маємо вже інтенсивний розвиток музикознавчої думки в нашій державі. Яскраві представники – Станіслав Людкевич, (перший в Україні доктор музикології), Борис Кудрик, Василь Барвінський, Нестор Нижанківський, Пилип Козицький, Антін Рудницький... Музикознавство початку XX сторіччя – це багатогалузева науково – музична сфера: фольклористика, теорія музики та естетика музичного мистецтва. Динамічний розвиток української музикології переривається через окупацію більшовицьким режимом та репресіями щодо українських діячів культури, мистецтва. Багатьох вивезли до Сибіру на заслання, багатьох розстріляли, багато хто емігрував.

Нове, вільне дихання та інтенсивний розвиток нашого музикознавства починається з відновлення незалежності української держави. Зараз маємо цілу плеяду талановитих дослідників, котрі відновили історично – культурне «обличчя української музики» та продовжують працювати. Особливої уваги вартує наукова діяльність світлої пам'яті Олександра Козаренка. Органічно споріднений духом і творчістю з Миколою Лисенком, як музикознавець, досліджував національне, яке проявлене в дуже різних напрямках. Вся дослідницька енергія Олександра Козаренка зосередилася на вивченні історії української музики в контексті розвитку українського музикознавчого та гуманітарного знання: праці філософів, культурологів, істориків, а також праці українських науковців діаспори. Досліджуючи музичні процеси в історично – культурному зрізі, Олександр Козаренко створює нові поняття моделі: мовний код автора, національний мовостиль; також дослідник порівнює дописенківську епоху з, власне, лисенківським періодом розвитку української музики. На його думку, творчість Миколи Лисенка це і є зрілий, україно – центричний стиль, сформований та самодостатній.

Сам Олександр Козаренко вважає, що національна музична мова – важливий інструмент спілкування та поширення інформації, спрямований внутрішньо до нації та назовні, до міжнаціонального діалогу. Однак, пріоритетним залишається поняття стилю в дослідженнях розвитку української національної музики. Саме стиль, на думку О. Козаренка здатен проявити національну суть музики; національний стиль та національна музична мова – речі взаємозалежні.

Особливо цінними є дослідження Лідії Корній, музикознавця, педагога, історика української музичної культури. У своїй фундаментальній, науковій праці «Історія української музики» автор прослідковує становлення та розвиток української професійної музичної культури в контексті історичних подій та як невід'ємної частини європейського культурного континууму. Головним є принцип відображення сутності культурних процесів через стиль, як цілісність естетики, музичної лексики та особливостей «граматики» музичної мови.

Коло зацікавлень Лідії Корній широке: українська музична культура та її витоки, міжнаціональні зв'язки та взаємовпливи культур, стилістичні особливості української музики в різних історичних періодах. Велика увага до «велетів» українського духу та музики: Максима Березовського, Артемія Веделя, Дмитра Бортнянського, Миколи Лисенка, Миколи Леонтовича.

Особливо вартує зацентувати увагу на творчому доробку сучасних західно – українських музикознавців Лілії Назар – Шевчук, Любові Кияновської.

Лілія Назар – Шевчук – музикознавець, музичний критик та педагог, доцент катедри історії музики Львівської музичної академії імені Миколи Лисенка. Її дослідження галицької композиторської школи сміливо можна вважати новітнім поглядом на культурні процеси, котрі проходили в Галичині. Особливо цінним є заглиблення в творчість насправду геніального композитора Василя Барвінського, винахідника світового масштабу, танцюриста, для котрого грав сам Жак Далькроз. Першим, хто наважився підняти тему Василя Барвінського, була його учениця, світоч українського музикознавства, академік, професор, доктор Стефанія Павлишин. Її справу гідно продовжила Лілія Назар – Шевчук. А ще: серія лекцій про галицьких композиторів знаних та маловідомих, фільм про Михайла Вербицького «Серце запалене любов'ю», де в контексті історичних, культурних та економічних обставин розквітла багатогранна, гостро національна музика славетного композитора.

І, одна з найвидатніших музикознавців сучасності, професор, Заслужений діяч мистецтв України, Заслужений діяч культури Польщі, лавреат Національної премії імені Миколи Лисенка, доктор Любов Кияновська – «істинний подвижник української музикології». Вона є автором великої кількості монографій, підручників, статей, а її фундаментальна праця «Стильова еволюція галицької музичної культури». Саме їй належить антропологічна концепція розгляду постаті митця («Музична антропология і її перспективи в сучасній гуманітарній науці») – тобто вплив культурного середовища на формування національної та етнічної свідомості митця. Любов Кияновська акцентує увагу на значенні української музики та її місця в сучасному світі, який рухається до глобалізації дуже динамічно. Тому, лише національна свідомість та ідентичність здатні протистояти безликістю та масовості, які є маркерами сучасного космополітичного світу. І саме національна музика (народна і професійна) є «Ноевим ковчегом», котрий рятує держави від занепаду. «Є тісний зв'язок між долями музики, з одного боку, й усіх явищ суспільного життя, з другого. Хибний музичний розвиток чи повна відсутність музики у житті особи або частини народу (весь народ без музики немислимий) є

хвороба свідомости, яка з необхідністю знайде свій вираз і багато в чому іншому» (Олександр Потебня).¹³

ВИСНОВКИ

Отже, музика як екзистенційна суть людини та метафізичне явище існує в трьох абсолютно різних площинах: композиторська творчість, виконавське мистецтво та музикологія. Кожна з площин має своє функціональне навантаження, однак зусилля всіх спрямовані на слухача, на людину, котра слухає музичний твір та прагне знати про автора, його творчу манеру, про епоху, історичні умови, етичні та естетичні критерії. Тому, такий комплексний підхід до музики розкриває повноту інформації. А, читаючи праці дослідників, слухач поглиблює свої знання про світ, змінює призму свого сприйняття, пізнає себе у перспективі поколінь. Музичне мистецтво – необхідний інструмент для формування світогляду: воно дає змогу відчувати та пережити інформаційну музичну хвилю, та отримати власний відчуттєвий досвід з подальшим його ментальним аналізом.

Композитор – виконавець – музикознавець – три етапи, три «моменти істини» від яких залежить «доля» звукової інформаційної хвилі, котра народжується у вищих планах буття та приходить на землю, щоб стати музикою та працювати з нами і для нас. Тому, музика – це радість, насолода і відповідальність.

Особливо зараз, в часі війни за фізичне та національне існування нашої держави, музика, як і мова – це зброя. Вона засвідчує наше глибоке історичне коріння, нашу духовність та релігійність, як невід’ємну рису національного характеру, нашу історичну звитягу за свободу та гідність, високий професіоналізм композиторів, виконавців, науковців, дослідників. Тобто, наша музична культура – це вищий рівень буття нації протягом століть. І ця правда потребує величезних зусиль, щоби «порвати кайдани», якими зв’язала її російська пропаганда та знайти шляхи до сердець слухачів цілого світу. Такий прецедент вже маємо завдяки капелі Олександра Кошиця.

Національний інтерес, любов до своєї культури, глибоке знання та розуміння її, тобто культурний націоналізм – це запорука нашого існування як української нації, наше місце у мінливому світі, наша «фортеця». Достатньо згадати системне нищення української інтелігенції московитами (Микола Леонтович, Василь Барвінський, розстріл кобзарів, Володимир Івасюк, Борис Кудрик, Всеволод

¹³ Кияновська Л. О. Музика як стратегічна проблема української незалежності. Віче. – 2012. – № 15-16. – С. 64-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2012_15-16_33. (дата звернення 15.11. 2024).

Задерацький...), аби зрозуміти, що музика талановитих та національно зорієнтованих композиторів, виконавців та музикознавців – це духовна сила та енергія, яка живить внутрішню силу, інтелект та формує суспільство свободних, свідомих та гідних людей. А для диктаторських окупаційних режимів це вирок.

Тому: національна педагогіка, заснована на народних традиціях, національна музика та творчість наших композиторів в пріоритеті, глибоке та усвідомлене знання історії розвитку нашої музичної культури, щоби «панувати в ріднім краю» і, як «Щедрик», облетіти весь світ і захопити його красою, інтелігентністю, витонченістю та високим інтелектом нашої музики, як проєкції душевної краси нашого народу.

АНОТАЦІЯ

Дана стаття – спроба прослідкувати еволюцію музичної культури у трьох різних вимірах: композитор, виконавець, музикознавець (три виміри – єдине ціле). Кожен з них – окремий пласт для дослідження, але в єдності вони дають ключі до розуміння природи музики, її змісту, художнього стилю. Такий комплексний підхід розкриває не лише музичний аспект, ми пізнаємо історію, філософію, моральні кредо, естетику буття людства на різних відтинках історії. Зрештою, ми бачимо культурну динаміку суспільства. Кожен з вимірів важливий, оскільки роль музики в житті людства визначальна. «Мистецтво муз» є живильною енергією та потребою людини жити в красі, гармонії. Саме музика є тим сингуляром, який об'єднує людство в єдине ціле, але дозволяє кожному зберігати своє неповторне «Я».

Література

1. Герасимова – Персидська Н.О. Хоровий концерт на Україні в XVII – XVIII ст., Київ, 1978. 36-42 с.
2. Кашкадамова Н.Б. Мистецтво виконання музики на клавішно – струнних інструментах. Київ, 2010. 28, 60-63, 276 с.
3. Кияновська Л. Галицька музична культура XIX-XX ст. Чернівці, 2007. 306 с.
4. Корній Л.І. Історія української музики. Київ-Харків-Нью-Йорк, 1998. 5-12 с.
5. ЛЮБКА КОЛЕССА, українська піаністка: Статті та матеріали/Ред.-упор.: Н.Кашкадамова, В.Бобицька. Львів, 2011. 315 с.
6. Побережна Г.І., Щериця Т.В. Загальна теорія музики. Київ, 2004. 10 с.

7. Бог і нація.Юліан Вассиян. Бандерівець: веб-сайт. URL: <http://old.banderivets.org.ua/index.php?page=pages/zmist8/zmist820> (дата звернення 23.11.2024).

8. Бомко О. Написав музику до державного гімну України, або Яким було життя Михайла Вербицького. Дивись.info: сайт.URL: <https://dyvys.info/2024/03/04/myhajlo-verbytskyj-biografiya-tsikavi-fakty/> (дата звернення 12.11.2024).

9. Гунька Павло Васильович. Вікіпедія: веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 12.11.2024).

10. Сфименко А. Козаренко-Лисенко: співтворчість крізь часи. МУЗИКА. Український інтернет-журнал. URL: <https://mus.art.co.ua/kozarenko-lysenko-spivtvorchist-kriz-chasy/> (дата звернення 14.11.2024).

11. Кияновська Л. О. Музика як стратегічна проблема української незалежності. Віче. – 2012. – № 15-16. – С. 64-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2012_15-16_33. (дата звернення 15.11.2024).

12. Коменда О.І. Музика мови і мовлення в концепції українського національного мово-стилю Олександра Козаренка. Яровиця. – 2014. – № 1/2. – С. 133-139. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11896/3/komenda_yarovyca.pdf(дата звернення 15.11.2024).

13. Куземська Г.В. Сакральне слово отця Кирила Стеценка."Наша Парафія": веб-сайт. URL: https://parafia.org.ua/biblioteka/istoriyamova/sakralne-slovo-ottsya-kyryla-stetsenka/#identifiser_1_8540 (дата звернення 15.11.2024).

14. Лодигіна А. Український Ікар. Як Сергій Лифар реформував французький театр... Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/ukrajinskiy-ikar-yak-sergiy-lifar-reformuvav-francuzkiy-teatr-ta-mriyav-povernutis-na-batk> (дата звернення 17.11.2024).

15. Назар-Шевчук Л.Й. Василь Барвінський у форматі міжнародної науково-практичної конференції у Львові. УКРАЇНСЬКА МУЗИКА. 2018/3 (29). URL: <https://www.academia.edu/>(дата звернення 19.11.2024).

16. Назар-Шевчук Л.Й. Павло Гунька-посол української музики у світі. МУЗИКА. Український інтернет-журнал. URL: <https://mus.art.co.ua/pavlo-hun-ka-posol-ukrains-koi-muzyku-u-sviti/> (дата звернення 19.11.2024).

17. Пересунько Т. Культурна дипломатія Симона Петлюри: триумф української пісні в Європі. LB.ua. URL:

https://lb.ua/culture/2016/08/11/342333_kulturna_diplomatiya_simona.html
(дата звернення 19.11.2024)

18. Пресслужба Секретаріату Синоду Єпископів УГКЦ. Михайло Вербицький-творець музики українського славня. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/myhaylo-verbytskyu-tvorets-muzyku-ukraynskogo-slavnya-14226/> (дата звернення 22.11.2024).

19. 25 цитат від Сократа, сповнених вічною мудрістю. SebWeo : веб-сайт. URL: <https://sebweo.com/25-tsitat-vid-sokrata-sprovnenih-vichnoyu-mudristyu/> (дата звернення 22.11.2024).

20. Що треба знати про Героя України, оперного співака Василя Сліпака. Жіночий онлайн-журнал Vogue UA. URL: <https://vogue.ua/article/culture/muzyka/shcho-treba-znati-pro-geroia-ukrajini-opernogo-sprivaka-vasilya-slipaka-49079.html> (дата звернення 23.11.2024).

21. Як зародилася музика-цікаві факти (відео). 5.ua. URL: <https://www.5.ua/dv/life/256427> (дата звернення 23.11.2024).

22. Diaspora.ua.: сайт facebook.com. URL: <https://www.facebook.com/516524395520175/posts/847154272457184/> (дата звернення 23.11.2024).

Information about the author:

Nanyak Natalia Yaroslavivna,

Teacher

Nadvirna Children's Music School

23, Hetman Mazepa Str., Nadvirna, 78405, Ukraine